

vztah. Výsledkem podobného „vědeckého“ snažení je pak i Finerovo vymezení násilí jako užití fyzické síly, které působí bezpráví či škodu, tj. „poškodí to, co je normálně individui oceňováno“ (v domněnku, že se takto budou řešit politické nesnáze).

11. Problémy odzbrojení

Socialističtí delegáti ukázali v této diskusi reálnou strukturu problémů a cesty jejich řešení, tj. úlohu společensko-ekonomických formací, konkrétních socialistických zemí a zdroje i formy zahraniční politiky kapitalistických zemí. Ukázali obtíže i úspěchy odzbrojovacího jednání a kroků, jež vedly ke zmírnění mezinárodního napětí. Zejména Kaljadin shrnul hlavní předpoklady dalšího rozvoje mírového soužití, zvláště nutnost překonávat odpor reakčních sil a další potřebu aktivizace lidových mas v řešení odzbrojení a problémů míru.

Delegáti ze zemí kapitalistických projevovali značnou bezradnost při nacházení předpokladů, cest a prostředků odzbrojení. Někteří kritizovali důraz na mechanismus „akce – reakce“, a zdůrazňovali imanentní procesy v oblasti zbrojení, zvláště úsilí o „modernizaci“, o niž usiluje administrativní, vojenský, průmyslový, vědecký komplex (Senghaas). Jiní naopak odmítali izolovat výzkum míru od obecného politického pozadí a kriticky zejména poukazovali na roli vojenskoprůmyslového komplexu v kapitalistických zemích (Albrecht); další pak vyjadřovali skepsi nad možnostmi odzbrojení určenými spíše prý vojenskou hodnotou zbraní, na jejichž omezení se přistupuje, než zárukami dodržování dohody (Barnaby). Většina však neodlišovala specifickou povahu kapitalistické a socialistické vojenské politiky.

Rozsáhlá, mnohostranná tematika byla zkoumána ve výzkumných skupinách (Meta-jazyky a logická analýza, Politické elity, Evropské sjednocování, Politické studie o Latinské Americe, Místní vláda a politika, Politická sociologie, Kvantitativní a matematické metody v přístupu k politice) a ve skupinách specialistů (Rozhodovací metody v církvích, Experimentování v politické vědě, Politický vliv konstitučních soudů, Politizace administrativy, Vědecká politika, Dělníci a politika, Biologie a politika, Komparativní a legislativní studie, Finance a politika, Politika vůči prostředí, Modernizace politiky).

Ve výzkumné skupině *Místní vláda a politika* se objevily problémy participace, rozhodování, autonomie místních orgánů a jejich redistributivního efektu. vztahu místní a národní politiky, problémů urbanismu a ekologie, jakož i pokusy o globální modelování místní politiky. Z iniciativy J. J. Wiatra vznikly zajímavé studie, na nichž se podílejí i vědci ze socialistických zemí (*Místní variace v úrovních modernizace: centrum kontra periferie v Norsku a Polsku, Alternativní místní organizační politika v rozvoji*). Ve výzkumné skupině politické sociologie byla zvláště zajímavá oblast *Masová politika a*

postindustriální politika, v níž se řada příspěvků zabývala problémem konceptualizace politiky a hodnotové hierarchie v tzv. masové veřejnosti, měřením hodnotových priorit apod. Ještě zevrubněji byla tato tematika zkoumána ve skupině odborníků *Politika vůči prostředí* (od zkoumání kvality života po problém prostředí jako problém politický a zkoumání možností politiky i práva regulativně působit). V sekci *Biologie a politika* se většina příspěvků zabývala poměrně vágními komparacemi biologického a sociálního chování, případně vlivem těch či oněch biologických fenoménů na sociální jednání (např. zdraví, pohlaví, sebevnímání apod.).

Ze socialistických zemí a také z Československa byla předložena řada příspěvků, které z marxisticko-leninského hlediska osvětlovaly roli dělnické třídy ve vědeckotechnické revoluci (Formánek), problémy vztahů mezi dvěma tendencemi v národnostní otázce, národnostní politikou a mírem (Pomaizl), problémy revoluce (Kučera). Řada příspěvků byla věnována základním problémům mezinárodních vztahů, zvláště odzbrojení, a některým speciálním problémům místní politiky. Delegáti ze socialistických zemí zaujímal významné místo v řídicích orgánech kongresu (generální zpravodajové a referenti; prof. V. Tumanov představil závěrečnému zasedání). Představitelé Sovětského svazu, Polska, Jugoslávie a Rumunska byli zvoleni do Výkonného výboru IPSA.

Vcelku lze učinit závěr, že krize buržoazní politologie, jak ukázal i kongres, trvá a prohlubuje se. Projevují se jednoznačně její třídní služebnost, apologetické i antikomunistické a antisocialistické funkce, skrývané pod ostentativním objektivismem. Zvláště hluboce se tato krize projevuje v neschopnosti nalázat prakticky účinná řešení většiny základních problémů v politickém životě současných společností. Problémy či rozpory je schopna buržoazní politologie nanejvýš, a ještě neúplně, v deformované podobě zaznamenávat, neumí však rozpoznat jejich skutečné zdroje, povahu i účinky. Projevuje se hluboká krize v oblasti teorií a zvláště metodologie, skrývaná pod pláštěm diverzifikace, pluralismu a „svobody“ vědecké tvorby. Zvláště příznačným rysem je prohlubování metafyzických, antidiagnostických přístupů, rozvíjení teorie „faktorů“ a jejich eklektické „pořádání“. Někteří z buržoazních teoretiků tuší reálnou podobu úkolů i hloubku propasti, která existuje mezi návrhy a dispozicemi k řešení. Nenacházejí však účinná východiska.

Střetání s buržoazní ideologií v této oblasti je významným úkolem ideologického boje neméně závažným, než jsou střetání v oblasti filosofie a sociologie. Socialistická, marxisticko-leninská věda, zejména vědecký komunismus, politická věda, teorie státu a práva a všechny obory rozvíjející politickou teorii (od filosofie po teorii mezinárodních vztahů), mají v této oblasti velké možnosti i odpovědnost.

Miloslav Formánek

Symposium „Aktuální otázky integrace věd o člověku“

Ve dnech 19. a 20. listopadu 1973 uspořádala v Liblicích sekce sociologie pro integrální zkoumání člověka symposium na téma *Aktuální otázky integrace věd o člověku*. Téma symposia, výběr věcných problémů a účast referujících z různých oblastí vědy a výzkumu byly výrazem snahy, vážného pokusu tvořivým způsobem a z pozic marxistickoleninské metodologie shromažďovat co nejvíce poznatků teoretické a empirické povahy s cílem motivovat vědecké aktivity na řešení základních problémů člověka z hlediska XIV. sjezdu KSC a ideologického pléna UV KSC, které se konalo 26.—27. října 1972.

Dnes je již všeobecně známou skutečností, že úloha a specifická váha lidského činitele vzrůstá s každým novým krokem, který učiní socialistická společnost ve svém dynamickém rozvoji. Problémy člověka nelze řešit uspokojivě jen z hlediska ekonomického nebo technického či jiného oboru. „Vždyť přes všechny technický a vědecký pokrok stále zůstává rozhodujícím činitelem společenské výroby člověk. Nemůže nám být lhostejné, jaký je, jaké jsou jeho odborné i lidské kvality a jeho morální a politická úroveň. Pro jeho práci a vztah ke společnosti a k socialismu má nezanedbatelný význam i míra jeho spokojenosti s podmínkami, v nichž žije a pracuje.“¹

V poslední době se někteří buržoazní a revizionističtí ideologové úporně snaží hledat koncepci, ve které by dominovala otázka tzv. kvalit života, přirozeně v rámci jakýchsi dílčích reforem kapitalismu. Základní řešení věcných problémů člověka v podmínkách kapitalismu by zákonitě muselo vyústit v pochybnost o systému, kterému dělají jeho ideologové „svatozář“ (K. Marx). Diskuse a koketování buržoazních filosofů, sociologů aj. o kvalitách života mají vyvolat zdání, že kapitalismus se zabývá i touto závažnou otázkou. V únoru 1973 na Evropském symposiu manažerů diskutovalo 400 vedoucích podnikatelů a buržoazních vědců z 32 kapitalistických států o kvalitách života v podmínkách rozšířeného EHS. Cíle tohoto symposia nejlépe charakterizoval člen komise Evropského hospodářského společenství A. Spinelli. Prohlásil, že jde o to, postavit růst do služeb kvality života a vymyslet nové struktury pro demokratizaci průmyslu. Současně však přítomně varoval: „... ti, kteří nemají chuť přimnout ani podporovat to, co nazýváme průmyslovou demokracií, mohou očekávat těžké časy.“ Tyto skutečnosti jsou novým důkazem toho, že kapitalismus se i při vysokém materiálním standardu dostal opět do vážné krize, že zostření protikladů vlastních kapitalismu nelze zamlčovat ani zamaskovat. Velký vliv na novou orientaci řešení kvalit života v kapitalistické společnosti mají ne-

sporně i veliké úspěchy v socialistických zemích, zvláště pak v SSSR.

V socialistické společnosti — o tom se hovoří v mnohých dokumentech komunistických stran — vysoký materiální standard není sebeúčelem, ani smyslem lidské existence, ale prostředkem k harmonickému rozvoji lidské osobnosti. Skutečným kritériem kvalit života může být jen souhrn podmínek a předpokladů, které umožňují svobodný rozvoj všech členů společnosti. Mezi tyto předpoklady patří osvobození člověka od vykořisťování a nelidských, nedůstojných podmínek; moc pracujících lidu vedeného marxistickou komunistickou stranou; zabezpečení rozsáhlého sociálního rozvoje; úplné a reálné zrovnoprávnění ženy; realizace základních práv mladé generace a rozvoj osobnosti; sociální plánování hospodářství jako základu utváření společenských procesů; odstranění národních a rasové diskriminace; rozkvet humanitní kultury, která má kladný poměr k životu, atd.

Kapitalismus problém člověka v těchto rovinách a souvislostech nikdy nenechal a řešit ani nemůže. Stále platí to, co napsal K. Marx v *Kapitálu*, že totiž kapitalismus znehodnocuje člověka, plodí duševní bídu a morální degradaci. Až komunismus zabezpečuje nejvyšší rozmach produktivních sil společenské práce i integrálního rozvoje každého výrobce.²

Ten, kdo se aktivně podílí na řešení základních problémů, dává všechny své síly ve prospěch dynamického rozvoje a neuzavírá se do ulity svého soukromí, může nejen kriticky, ale i pozitivně hodnotit naše úspěchy dosažené v rozvoji člověka a jeho potřeb. Můžeme konstatovat, že do všech významných společenských projektů a opatření směřujících k rozvoji našeho národního hospodářství, vzestupu kultury a organizace společenského života se jako červená nit prolíná i prvek problematiky člověka, jeho možností, předpokladů a nových požadavků. Vyplývá to z poznání, že řešení otázek člověka je nemožné bez všestranné a konkrétní analýzy složité ekonomické, sociální, politické a kulturní struktury socialistického společenského systému, bez všestranného respektování celého souhrnu faktorů určujících náš další rozvoj. Tento široký pohled na člověka naznačil již dávno K. Marx v Tezích o Feuerbachovi, když napsal: „... lidská podstata není nějaké abstraktum vlastní jednotlivému individuu. Ve své skutečnosti je to souhrn společenských vztahů.“³

Připomeňme, že v původním rukopise se hovoří, že jde o *souhrn všech společenských vztahů*. Ve své podstatě je zde vyjádřen požadavek takového systémového přístupu k člověku, ve kterém vystupuje jako neoddělitelná součást společnosti a jejích dynamických změn. Řečeno jednoduše, člověk je prů-

¹ Zpráva předsednictva ÚV KSC k ekonomickým otázkám, přednesená s. L. Strougalem na zasedání ÚV KSC 27. 11. 1973.

² Marx, K. — Engels, B.: *Spisy*, sv. 19. Praha 1966, s. 144.

³ Marx, K. — Engels, B.: *Spisy*, sv. 3. Praha 1962, s. 18.

sečíkem společenských vztahů. Z dějin je známo, že nedoceníení této skutečnosti způsobilo mnoho těžkostí a vznikly i mnohé omyly. B. Engels na tyto skutečnosti poukázal i v dopise Blochovi, kde zdůraznil nebezpečí, když se přeceňují jen ekonomické momenty, ekonomická situace.

Symposium *Aktuální otázky integrace věd o člověku* považujeme za důležitý příspěvek v úsilí realizovat prvky usnesení valného shromáždění Československé sociologické společnosti z 18. 1. 1972, ve kterém se hovoří: „V úsilí KSČ o další rozvoj socialistické společnosti a dokonalejšího socialistického člověka Československá sociologická společnost a její nově zvolený výbor a všechno členstvo přijímá svoji spoluzodpovědnost za socialistickou výstavbu naší republiky.“

Program symposia byl postaven tak, aby výběrem problematiky nejen postihoval aktuální a věcné otázky člověka, ale současně ukázal potřebu jejich řešení z hlediska různých vědních oborů v rovině integrálního přístupu.

Symposium zahájil předseda sekce Fazik. Privítal přítomné a zdůvodnil důležitost a aktuálnost uvedené problematiky. Marxova myšlenka o člověku jako souhrnu všech společenských vztahů má veliký metodologický význam, zkoumáme-li otázky člověka z hlediska nejrůznějších vědních disciplín — filosofie, vědeckého komunismu, sociologie, sociální psychologie, antropologie, biologie atd. Bez metodologického přístupu založeného na principech marxismu-leninismu není možné úspěšně řešit ani problém člověka, ani podmínky jeho rozvoje. Tato metodologická rovina je současně i platformou, ze které vyvěrají i naše snahy a pokusy integrálně zkoumat otázky člověka v socialistické společnosti a současně vést boj proti všem buržoazním, nemarxistickým a abstraktním koncepcím, jak na to poukázalo i ideologické plénum ÚV KSČ v říjnu 1972. Buržoazní koncepce bez ohledu na jejich vnitřní protiklady mají i bod, který je spojuje — apologetiku kapitalismu a boj proti marxismu-leninismu a socialismu.

K. Kára, předseda Československé sociologické společnosti ČSAV, v krátkém a výstižném referátu ocenil snahu sekce uspořádat symposium. V komplexu nastíněných problémů zdůraznil, že člověk není jen biologická, ale především společenská bytost. Proto je potřebné, aby otázky člověka byly zkoumány nejen z hlediska přírodních, ale především společenských věd. Vyplývá to z toho, že společenské aspekty, a z nich zejména ekonomické, jsou konec konců určující.

Základní referát akademika A. Siráckého a K. Rychtaříka, který přednesl K. Rychtařík,

obsahoval nejen základní myšlenky z děl klasiků marxismu-leninismu, ale i jejich konfrontaci se závěry XIV. sjezdu KSČ a s aktuálními otázkami praxe. Právě to umožnilo autorům ukázat podstatu integrálního zkoumání základních problémů člověka. Dominující sociologické hledisko nepotlačilo ostatní přístupy, nýbrž naopak v plné šíři je zvýraznilo. Autoři nazvali referát *Není lidského světa bez lidí*. Logickým vyústěním úvah v uvedeném referátu bylo to, že socialismus je adekvátní společností, ve které mohou lidský svět vytvářet a současně ho měnit jenom lidé všestranně připravení.

K otázkám socializace osobnosti z hlediska psychologie přednesl referát J. Helus. Objasnil podstatu socializace, základní hlediska její dynamiky a současně zdůraznil potřebu participace jiných věd při řešení této problematiky. Na uvedenou problematiku navazoval pak referát Jiřího Suchého *Marxistická koncepte socializace člověka*. Autor kromě základních otázek socializace naznačil roviny, v nichž je nutný integrální přístup k člověku a potřeba jeho formování jako všestranné bytosti z hlediska cílů komunistické výchovy. Velice zajímavý referát *Současný člověk ve společnosti a vědeckotechnický rozvoj* přednesl J. Mohelský. Autor využil bohaté zkušenosti z oblasti ergonomie a současně vyzdvihl význam řešení problémů člověka v období dynamického rozvoje socialistické společnosti a vědeckotechnického pokroku. Hlavní důraz položil na sociální dimenze. Z hlediska sociální psychologie podnětný referát *Motivační struktury mladistvých ve vztahu k volbě povolání* přednesl A. Suchánek. Využil přitom svých bohatých zkušeností z pedagogické praxe i poznatků z empirických výzkumů učňovské mládeže ve stavebnictví. F. Kahuda přednesl referát na téma *K hodnotovým orientacím*. Objasnil myšlenku, že člověk je v socialistické společnosti nejvyšší hodnotou. Dále zdůraznil potřebu systémového přístupu a v závěru se zabýval některými metodami a technikami výzkumu hodnot. J. Khol přednesl referát *Člověk a systém řízení*. Na téma *Vývoj člověka z hlediska bipolarity jevů* promluvil Jar. Suchý. Seznámil účastníky se svou koncepcí vývoje antropologie, která vychází z poznatků biologické antropologie a uvádí ji do kontextu vývoje lidské společnosti. M. Sovák přednášel o *teorii reflexního okruhu*. M. Hübschmannová přednesla referát *Člověk a jazyk*.

A. Fazik v závěrečném slově vyzdvihl význam symposia a zdůraznil, že i v dalším období se bude muset sekce sociologie pro integrální zkoumání člověka zabývat uvedenými otázkami, avšak na vyšší úrovni. Marxistická metodologie je základní bázi pro integrální zkoumání člověka.

Alexander Fazik — Jaroslav Suchý

Akademik Ladislav Szántó 80 ročný

ŠTÚDIE

Karel Rychtařík: Dialektická jednota empirického a teoretického poznávania v marxistickej sociológii

L. N. Kogan—J. R. Višiněvskij: Metodologické problémy výskumu duchovného života sovietskeho robotníka

25. VÝROČIE ROBOTNÍCKYCH PRÍPRAVIEK

Jaroslav Červinka: Príprava robotníkov a roľníkov na štúdium na sovietskych vysokých školách v rokoch 1919—1941

Róbert Roško: Z výskumu absolventov robotníckych kurzov

MLÁDEŽ A SOCIALIZMUS

Ladislav Macháček: Spoločenská aktivita pracujúcej mládeže

Gejza Blaas: K problematike pracovnej socializácie poľnohospodárskej mládeže

ZO SOCIOLOGICKÉHO ŽIVOTA

Sonja Mentelová: Spoločenské vedy v SSSR
Michal Francisci: Sociologické informácie v NDR

Ivan Figura: Komunistická výchova budúcich inžinierov

RECENZIE

Sociálne inžinierstvo v službách kapitalizmu (*L. Benkovičová*)

O účinnosti a neúčinnosti organizácie (*Z. Petrovská*)

Spoločenský rámec kultúry (*J. Štrba*)

R. Boudon o stave a problémoch súčasnej nemarxistickej sociológie (*J. Schenk*)

Errata:

V č. 1/1974 Sociologického časopisu byly v článku V. I. Usenina a M. N. Nočevnika „Automatizace a průmysloví dělníci“ nesprávně zařazeny grafy. Graf ze str. 17 patří na str. 18 a graf ze str. 18 na str. 17.

SOCIOLOGICKÝ ČASOPIS. Vydává Ústav pro filosofii a sociologii ČSAV, Jilská 1, 110 00, Praha 1, telefon 249-391, v ACADEMII, nakladatelství Československé akademie věd, Vo-dičkova 40, 112 29 Praha 1. — Objednávky a předplatné přijímá PNS, administrace odborného tisku, tř. Obránců míru 2, 656 07 Brno. Lze také objednat u každého poštovního úřadu nebo doručovatele. — Vychází šestkrát ročně. Cena jednotlivého sešitu Kčs 10,—, roční předplatné Kčs 60,—. — Objednávky ze socialistických zemí vyřizuje ARTIA, Ve Smečkách 30, 111 27 Praha 1. — Tiskne Státní tiskárna, n. p., závod 4, Sámova 12, 101 46 Praha 10. — Rukopis tohoto čísla odevzdán do tiskárny v lednu 1974. Číslo vyšlo v dubnu 1974.

Sole agents for all western countries with the exception of the German Federal Republic and West Berlin JOHN BENJAMINS B. V., Amsteldijk 44, Amsterdam (Z.), Holland. Orders from the G. F. R. and West Berlin should be sent to Kubon & Sagner, P. O. Box 68, 8000 München 34 or to any other subscription agency in the G. F. R. Annual subscription: Vol. 10. 1974 (6 issues) Dutch Glds. 42,—. (DM 42,—).

© ACADEMIA, Praha 1974.